

... pööning

AJALOOGA MAJAD, AIAD JA
DISAINIKLASSIKA

Nr. 1 (24) / kevad 2021

ÕHK

KODU VANAS RÄTSEPAMAJAS / TALLINNA LENNUJAAMA FUTUTARE
MEISTER: VAHUR PUIK JA AJAPIK / DIRIŽAABLI LEND EESTI KOHAL / MAIDLA MÕISA LILLEMAALINGUD
FERDINAND MODI JA TSAARIAJA ARHITEKTUUR / JUURU PASTORAADI TAPEEDID
DISAINIKLASSIKA: RAHVAPÄRASED EHTED / STIILIAABITS: KÜÜNLAJALAD
RESTAUREERIMINE: VENTILATSIOON / AED: DAUGULLI AIAÄRI TARTUS
ALEVITE PÄRLEID: ABJA-PALUOJA





^ Juuru pastoraat.
(Foto: C. Brasche, 1924)

INTERJÖÖRID MUUTUSTE TUULES

JUURU PASTORAADI PEAHOONE

Kadri Kallaste, Kadri Tael

FOTOD: ERAKOGU

*„Järva–Madise pastoraat asus puust majas, mille ees oli lilleaed ning taga puu- ja juurviljaaed. Toad olid ruumikad, kuid madalad. Põrandad toorettest valgetest laudadest, mida küüriti liivaga ja millele puistati kadakaoksi. Ruumi oli küllalt, nii perele kui ka külalistele – ja külalisi käis tihti. See oli nii kõikides eesti kiriklates. Linnast tuli külla sugulasi, naabreid ja sõpru, kes, kord kohale jõudnud, jäid mitmeks päevaks. Alati oli seal ka naaber mõisate, maa-arsti või apteekri peredest lapsi, keda õpetati koos pastori lastega.“**

18. saj ehitatud Juuru pastoraat moodustab kiriku ja kirikuaiaga ajaloolise kompleksi. Algne ansambelilisus on asula pildis siiani vaadeldav. Kompleksi sai kihelkonna vaimulik kasutada oma ametiajal. Maja-härra-pereisa koos pereemaga pidid hoolitsema järelkasvu, pereliikmete koolitamise, toitmise, vanurite hooldamise ja majapidamise eest. Pastoraati külastasid koguduseliikmed, talurahvas, mõisarahvas ja teelised. Hoone ruumide kasutusviisid kujunesid otstarbest lähtuvalt.

Pastoraadis toimisid kõik ühiselu funktsioonid: era- viisiline ja avalik, intiimne ja ametialane. Seal elas kirikuõpetaja perega, teenijaskond, kostilised, aegajalt sugulased. Nii kujunes pastoraadist elav kultuuri- ja seltskonnaelu keskus.

Juuru pastoraadi peamaja välisilme ja ruumijao- tus on tänapäevaks suures osas autentselt säilinud.

* Cord Aschenbrenner. Pastoraat. Ühe baltisaksa suguvõsa lugu. 2017, lk 62.



^ Majahärra ja -proua magamistoa
tapeedi fragment 19. saj I poolest.
(Foto: erakogu)

Hoones oli suur saal, seitse tuba, üks tuba teenijas-konnale ja vaimuliku kirjutustuba, kus sai välismaa- ilma eest peituda. Hiljem ehitati juurde koguduse ruum, kus inimesed vaimuliku vastuvõttu ootasid. Hoone interjöör on muudetud tihti – selle tingis kirikuõpetajate vahetumine, elulised muutused ning majanduslik võimekus, sh sisekujundustrendide jär- gimine. Sarnaselt paljudele teistele pole ka Juurus algset liigutatavat vara säilinud. Ruumide kujundu- sest annavad aimu pigem säilinud detailid ja rikka- likud viimistluskihid seintel.

BAROKNE KIHISTUS

Tubade varaseimale, baroksele viimistlusele viitab lihtne piki välisseina jooksev tahveldis, mis kait- ses nii väljast õhkuva külma ning niiskuse kui ka seinu nende lähedale paigutatud mööbli eest. Praegu on tahveldis alles veel külalistetoas. Eeskojast on ühe vaheseina juurest tulnud välja ehitusel kasuta- tud marmoreeritud laudis. Võimalik, et see pärineb mõnest lammutatud tahveldisest ning viitab 18. saj laialt levinud viimistlusvõttele.

Krohvitud seinad olid värvitud pastelse lubi- värviga, mis oli ühtlasi heaks taustaks graafikale ja maalidele. Siin-seal on näha ka helekollast ja -rohe- list värvi. Hoone baroksele kihistusele viitavad laia profiiliga ukseraamid, oinasarve sepishinged, laiad põrandalauad ning seintel loetavad märgid kõrgetest põrandaliistudest.

Kirikukroonikat ruumide sisekujundusega kõr- vutades joonistuvad välja remondi põhjused: seda tehti ruumikaupa või terves hoones korraga elutingi- muste parandamiseks, kirikuõpetaja vahetumise või oluliste sündmuste eel. Näiteks pandi 1842. aastal uus põrand saali ja sellest vasakule jäävasse salongi. Põranda alla jäi nn eesti põrand, mis oli valmista- tud lupja ja jämedat kruusa sisaldavast kinnitambi- tud kõvaks kuivanud segust. Kirikuõpetaja August Anton Kettler (1808–1844) on kirjutanud*, et seni talumatult külm põrand muutus nüüd hästi soojaks.

LUKSUSLIKUD TAPEEDID 19. SAJANDI II POOLEST

1844. aastal pastori ametisse astunud õpetaja Johann Georg Bergi (1817–1878) aega markeerib rikkalik ja värviküllane tapeedikihistus. Eranditult kõik tapeedid on väga kõrge kvaliteediga käsitsi trükitud. Arvata- vasti olid need väga kallid. Neid leidub nii avalikes kui eraruumides, sealhulgas pastori kabinetis, salongis,

* Juuru kiriku ja kihelkonna kroonika (1830–1934), lk 26.
Juuru koguduse arhiiv.

magamis- ja külalistetoas. Magamistoas on võimalik kokku lugeda koguni kaksteist tapeedikihti, millest enamik on heledates toonides ja suuremustrilised. Selline seinakattevalik on ootuspärane ning viitab selgelt ruumi funktsioonile.

1874. aastal sai pastoraat suured klaasidega aknad. Senised väikesed aknad ei valgustanud ruume piisavalt ja ruumid mõjusid süngena. Samal aastal sai pastoriks Theodor Eberhard (1847–1882), kes tõi omakorda kaasa uuendused. Järgmisel aastal tapetseeriti pastori abiellumise tõttu kõik eluruumid. Saali ja aiapoolsesse nurgatuppa ehitati uued ahjud, sest vanad ei pidanud enam sooja – talvel olid toad külmad ja temperatuur võis langeda vaid 7 kraadini.

20. SAJANDI MOODNE ART DECO

1903. aastast oli Juuru pastoriks Christfried Brasche (1875–1949), kes pidas ametit kuni 1939. aastani. Sinna ajavahemikku jäävad kolm suuremat remonti, millest viimane toimus 1928. aastal: barokne hoone sai *art deco*'liku kujunduse. Moodsale viimistlusele viitavad julgetes toonides tapeedid, millest ühe paaniserval on ka Soome tapeeditehase Toijalan Tapettitehdas Yhtiö (TTY) märgistus. Selle tehase sinise-säbrune tapeet kattis pastorihärra magamistoa seinu.

1930ndatel pastoraadis lapsepõlve veetnud Walter Ganzilt, kelle ema oli pastori kuue lapse koduõpetaja, pärineb mälu järgi joonistatud pastoraadi plaan, millel on märgitud ka mööbel. Ruumid, mööbli, isegi telefoni ja jõulupuu asukoht on plaanil detailselt kirjjas. Joonistatud plaani ja viimistluskihte kõrvutades saab rekonstrueerida erinevate aegade interjööre. Kirikuõpetaja töötuba jäi läbivalt tumedamatesse toonidesse (enim sinine ja pruun). Pererahva magamistoad olid helgemad, lilleliste tapeetidega.

Pea igal kümnendil ja uue kirikuõpetaja tuleku või teenistuse ajal tehti pastoraadis uuenduskuure. Kõik varasem jäeti seintele alles. Tänu sellele on võimalik tapeedikihte lehitseda ja need makulatuuri ja/või kroonika järgi dateerida. Sedasi võib aduda erinevate sajandite kihistusi, lopsakaid, kirevaid mustreid ja moesuundumusi ühe kihelkonna kirikumõisas, kaugel suurlinnadest ning kiiretest moeuultest.

Pastoraadi rikkalik ja värvikirev sisekujundus maailm meile silme ette pildi pastoraadis elanud jõukatest või vähem jõukatest kirikuõpetajatest ja kirikumõisatest laiemalt. Samuti ilmestavad need kihistused valitsenud olustikku ja esteetilist kliimat kui ka käsitöö tehnilist ning kunstilist taset.

✓ Majahärra ja -proua magamistoa tapeedi fragmendid 19. saj II pool. (Foto: erakogu)



✓ Kirikuõpetaja töökabineti tapeedi fragmendid. (Foto: erakogu)

